

PROTO-
AUSTRONESIAN
WORKSHEET

PROTO-AUSTRONESIAN WORKSHEET FOR Hiligaynon
(name of language)
 LOCATION Philippines Negros Occ., Magaluna = "Saravia" (old name)
(country) (island/province/state)
 RESEARCHER David Zorc
(name) (address)

 INFORMANT Jesse R. Celiz native speaker Hiligaynon
 second language Cebuano
 AGE 20 SEX M other languages English
Ata Manobo
 OCCUPATION translator (SIL)

This is a worksheet or test list for helping research forms for proto-Austronesian. It consists of some 500 English items to be translated into the target language. The gloss should be put to the right of the English; any discernible cognates (other than the gloss) to the left of the reconstructions, along with their meaning. The bias of the organizer of this list has been towards the Hesperonesian group of languages, particularly of the Philippines, and hence the researcher should consider many of the reconstructions in that light. In effect, several layers of reconstructions are represented: proto-Austronesian, proto-Malayo-Polynesian, proto-Philippine and even proto-Tagalic, with no indications as to which are which. Hence the reconstructions are meant only as a guide and the researcher is appropriately cautioned. Please send copies to:

R. DAVID ZORC
 PMP PROJECT
 Department of Linguistics
 Morrill Hall
 Cornell University
 Ithaca, New York 14850
 U. S. A.

N.B. At the end of the English list is a check-list of reconstructions in alphabetical order. On the last page is a list of all proto-phenemes. Please enter the reflex of your test language for each respective form: initial medial and final consonants under 1, 2, 3 respectively; and vowels in the first, second and third syllable respectively.

*babaw 001 ABOVE **ibábaw** ~ **itá?as**
 *atas HIGH -
 *pulut 002 ADHESIVE
 *rapet GLUE
 STICKY
 003 AFTERNOON -
 004 ALL **tanám**
 *antiN 005 AMULET
 CHARM
 006 ANIMAL **háyop**
 *landas-an 007 ANVIL
 *irek- 008 ARMPIT **?ílok**
 *kili-kili
 *abu 009 ASHES **?abó**
 *tapu DUST
 *baNun 010 AWAKE(N) **púkaw** ~ **matá** ~ **bañun**
 *balakaN 011 BACK **likód**
 *zaqat 012 BAD **malá?in**
 EVIL
 *[]anta 013 BAD-TASTING **táb?an** ~ **lás?ay**
 *pa[]un 014 BAIT **pa?ón**
 *be[n]tuN 015 (BAMBOO) **kawayan** ~ **butón**
 *buluQ
 *qauR
 *pisaN 016 (BANANA) **ságin**
 *punti
 *sagin

*DiRus 017 BATHE **palígos**
 *pa-tiyuk-an 018 BEE
 *mula[] 019 BEGIN
 *puna[] ORIGINATE
 *ti[]an 020 BELLY **tiyám**
 STOMACH
 *babaq 021 BELOW **?obús** ~ **?idálum**
 BENEATH
 UNDER
 *besar 022 BIG **dakó?**
 *Raya[] LARGE
 *[d]akel 023 BIRD **?íspis**
 *manuk FOWL
 ANIMAL
 *lahiR 024 BIRTH **natáwo**
 BORN
 *kaRaC 025 BITE **kagát**
 *paQic 026 BITTER **mapa?it**
 *qitem 027 BLACK **?itúm**
 *bulaR 028 BLIND **bulág**
 *bileR EYE DISEASE
 *buta[] 029 BLIND **púlin**
 *DaRaQ 030 BLOOD **dugó?**
 *ZuRuq
 *Seyup 031 BLOW **huyóp**
 *sumpit 032 BLOWGUN
 SPURT

*awaN *balutu *[b,w]aŋka[q]	033	BOAT CANOE	baróto	*beli[] *b[a,e]kal	048	BUY PROVISIONS	bakál bálon
*badan *hawak *lawas	034	BODY WAIST ENDURE	láwas dúgay	*bati[]is *ka-rabaw	049	CALF OF LEG	bati ² is
*Caq[u]laN	035	BONE	túlpan	*baba *ha[n]teD *zaza	050	CARABAO -	karabáw
*piŋgan *-le[N]kuN	036	BOWL CUP		*-suqun *t[o]s[o]qun	051	CARRY - BRING ALONG PEDDLE	dalá ~~na~~ ci) dul ² on
*qu[n]tek	037	BRAIN	?útók	*peš[o]qan	052	CARRY--ON HEAD	lúkdo (hon)
*ba-Rani	038	BRAVE HERO	ma ² ísog		053	CARRY--ON SHOULDERS	pas ² an
*naŋka	039	BREADFRUIT	lánka ² ~ náŋka ²	*sape[] *dakep	054	CATCH IN HANDS CAPTURE	dakóp
*susu	040	BREAST MILK	sóso gátas	*uba[h] *baliw *iba[h] *zadi[]	055	CHANGE EXCHANGE TRANSFORM BECOME	?ílis báylo nagin---
*ñawa	041	BREATHE	ginháwa	*buRew	056	CHASE AWAY	tábug ~ búgaw
*silaw	042	BRIGHT GLARING	ma-sílaw	*mamaq	057	CHEW	mamá ² ~ ?úsap ~ supá ²
*buŋkus *beRkes	043	BUNDLE WRAP UP		*b-ujin *baRaH	058	CHARCOAL LIVE COALS	Púlin
*suRaq *sunu[R]	044	BURN SET ON FIRE SINGE	súnug (un)	*manuk *qayam	059	CHICKEN DOMESTICATED	manók
*leben	045	BURY/DIG	lubúg	*[]anak	060	CHILD -	
*bunuq	046	BUTCHER STAB	?íhaw bunó ²	*liNaw	061	CLEAR CALM	
*bu[r/l]iq	047	BUTTOCKS	balikawán	*bazu	062	CLOTHING DRESS/SHIRT	na ² úg

*ñiyuR	063	COCONUT	lúbi		*beNel	080	DEAF	bunól
*baker	064	COOK	lútu?		*qutaN	081	DEBT	ʔútan
*lu[n]tuq		ROAST					GRATITUDE	
		READY	→ lutú?		*qawes	082	DEDUCT	búhin (i)
		RIPE					TAKE AWAY	
*tu[R]enaw	065	COLD	túgnaw		*D-idi	083	(DEICTIC--	-ini ~ dirí
		COMB	husáy	(cf: husáy			FIRST PERSON)	
*seje[d]	066	COME -	ʔabót	'to settle')				
*dateN	067	COMMAND -	sugó?		*D-ini	084	(DEICTIC--	∅
		REQUEST					DUAL PERSONS)	
*suRuq	068	CORPSE -			*D-itu	085	(DEICTIC--	-iná? ~ dirá?
							SECOND PERSON)	
*baNkay	069	COUNT	ʔísip		*D-ana	086	(DEICTIC--	-ató ~ díto
		CONSIDER					THIRD PERSON)	
*takep	071	COVER UP	takóp		*namnam	087	DELICIOUS	=namit
*takub			taklub				SUCCULENT	
*bukut					*Rebaq	088	DESTROY	gúba?
*buqaya	072	CROCODILE -			*maCey	089	DIE	na=patáy
						090	DIRTY	=hígko?
*taNis	073	CRY/WEEP	hibí? ~ tánis		*tawad	091	DISCOUNT	
							FORGIVE	
*qaRus	074	CURRENT	sulúg				BARGAIN	
*qañud		FLOW			*piNgan	092	DISH -	
*puTul	075	CUT	ʔutúd ~ híwa?					
		SEVER			*Wasu	093	DOG	ʔidú?
	076	DANCE	sáʔot		*qayam	094	DOMESTICATED	ʔánta?
*DeDeSem	077	DARK	dulúm				DOG; CHICKEN	
							TAME ANIMAL	
*kusem	078	DARK-COLORED			*taRinep	095	DREAM	dámgo
*qajaw	079	DAY/SUN	ʔádlaw		*Xipi			

*punay	096	DOVE--WILD		*salaq	114	ERROR SIN	salá?
*[j]inum	097	DRINK	Pinóm	*luwas	115	EXIT COME OUT	guwá?
*tulu[q]	098	DRIP	fúlu?	*mahal	116	EXPENSIVE DEAR	mahál
*pera	099	DRUNK REDDISH	hubóg	*babaw	~~117~~	EXTERIOR OUTSIDE	
*maja	100	DRY	mamalá	*pade [m,N]	118	EXTINGUISH QUENCH	ø pátya
*balur	101	DRY OUT--FOOD		*sebu		FADE	
	102	DULL NOT SHARP	hábul	*maCa	119	EYE	matá
*[R]abquk	103	DUST	yáb?uk	*zatuq	120	FALL	húlug
*taliNa []	104	EAR	dulúngan	*labuq		DROP	
*tanaq	105	EARTH	dúta?	*huluR		PAY OUT	
*tuba		GROUND		*Za []uq	121	FAR DISTANT	malayóp
*[b,D]u[R]taq		~~DIRT~~ MUD	lútak	*qumaH	122	FARM RICE FIELD	umá lanág (wet)
*tuna[q]				*gemuk	123	FAT	támbuk
*lin[D]ur	106	EARTHQUAKE	línog	*tabe [q,k]		GREASE	
*tuli	107	EARWAX	atutulí	*ama	124	FATHER	amáy
*ka7en	108	EAT	ká?on	*Depa	125	FATHOM	dupá
*tuNa	109	EEL	(ka)síli	*takut	126	FEAR	hádluk
*qi-CeluR	110	EGG	?itlog	*bulu	127	FEATHER HAIR--BODY	balahíbu ~ búlbul
*walu	111	EIGHT	walú	*Caqi	128	FECES EXCREMENT	ta?i mús?on
*siku	112	ELBOW	síku				
*-asuk	113	ENTER	sulúd				
*surud		WITHDRAW INTO					

*pa-ka7en	129	FEED	
*be-beHi []	130	FEMALE - WOMAN	babáyi
*kuraN	131	FEW LACKING INSUFFICIENT	diutay kúlan
*[]away	132	FIGHT	paaway
*darizi	133	FINGER/TOE POINT	túdló?
*tuZuq	134	FINISH (OFF) SEAL	tápus
*putus			
*xapuy	135	FIRE	kaláyo
*qi-ka7en	136	FISH	- písda?
*qi-seDaq		SIDE DISH	
*paRi	137	FISH--RAY	
*balanak	138	(FISH)	balának
*taNiRi	139	(FISH)	
*bali [d/D]a	140	(FISH)	
*lima	141	FIVE	limá
*ñala	142	FLAME	dábdab
*k-e[n]tut	143	FLATULENCE-	
*[l]etaw	144	FLOAT	lutáus
*baSaq	145	FLOOD-	
*[q]iluR	146	FLOW CURRENT	pílig

*buNa	147	FLOWER -	búlak
*bu [D/z]ak	148	FLY (INSECT) -	lánaw
*laNaw			
*layeR	149	FLY (VERB) HOVER	lupád
*bujaq	150	FOAM BUBBLE BOIL	búla?
*e [m]bun	151	FOG MIST/DEW CLOUD	tún?og panánud (white) ~ gálpum (rain)
*seDaq	152	FOOD (WITH RICE) SIDE DISH	sulá? ~ súdam
*kaki	153	FOOT/LEG	ti?il
*[d/D]aqeIX	154	FOREHEAD/FACE	pa?gtan
*xe [m]pat	155	FOUR -	
*qa [n]Dep	156	FRONT	pa?túban
*buwaq	157	FRUIT	búnga
*buliR	158	FRUIT--EAR	búlig
*penuq	159	FULL -	
	160	(FUTURE-- PROXIMATE) IN A LITTLE WHILE LATER ON (TODAY)	karón dugáy = 2
*qapejuS [u]	161	GALL/BILE	pa?pdo
*anitu	162	GHOST SPIRIT	kalág múlto

eyebrow
 kilay
 eyelashes
 ?amimilók

*leyqa[]	163	GINGER	lúyPa
*kasi *beRey	164	GIVE -	hátag
*silaw	165	GLITTER SHINE	
*lak[a,e]w *panaw	166	GO/LEAVE	lakát
*kambiN	167	GOAT	kándin
*emas *bulawan	168	GOLD YELLOW	buláwan
	169	GOOD at	ma?áyo
*butiR	170	GRAIN WART	
*ha[a,i]men	171	GRASS	hílamún
*hizaw	172	GREEN RAW	hílaur
*hitaq	173	GROIN CROTCH	híta?
*tu[m]buq	174	GROW	túbu?
*bulu	175	HAIR--BODY	balahíbu
*sabut	176	HAIR--FIBROUS	sabút
*quban	177	HAIR--GRAY	?úban
*buSek	178	HAIR--HEAD	buhók
*taNan *kama[] *lima	179	HAND FIVE	kámot
*-ani	180	HARVEST	?áni

*i[]a	181	HE/SHE	síyá
*qulu[]	182	HEAD	?úlu
*pañDuN	183	HEADPIECE	
*DeNeR	184	HEAR	naka=batí?
	185	HEART KERNEL	(kásin=2) → tagipusó?on
*pusuq			
*beRqat	186	HEAVY -	
*tuluN	187	HELP ASSIST	tában ~ búlig
*sed[q]u[q]	188	HICCOUGH SOB SIGH	sidó?
*buNsud	189	HILL MOUND	búnsud
*-ña	190	HIS/HERS	=níya
*NisNis	191	HISS SNICKER	
*pukul	192	HIT STRIKE	?ígo? dapál
*kepkep *kupkup	193	HOLD TAKE EMBRACE	kapút (kapt=i) kúha? kúpkup
*bitbit	194	HOLD--IN FINGERS	bitbit
*suNay	195	HORN--ANIMAL	súngay
*Rumaq *balay	196	HOUSE CONSTRUCTION	baláy
*pija	197	HOW-MANY/MUCH?	pilá

*Ratus	198	HUNDRED	gatús		*tu[]ud	214	KNEE	túhud
*lapaR	199	HUNGRY	gutóm		*pisaw	215	KNIFE	súnday
*gutem	200	HUNT			*tagu	216	KNOW--FACTS	kahibaló
*panaq		BOW/ARROW			*sa[z]@D			
*xaku	201	I -				217	KNOW--PERSON	kilála
*biras	202	(IN-LAW)	bilás	?ugáñan	*harezan	218	LADDER	hágdan
*hipaR	203	IN-LAW-- SISTER	~~bayaw~~ bayaw	?umágad baláyi			STAIRCASE	
*tuNaw	204	(INSECT-- TINY, BITING)			*Danaw	219	LAKE	danaw
	205	INSERT	tuslok		*ba-Danaw		POND	
*tiyuk		PENETRATE					PUDDLE	
*[]iyut	206	INTERCOURSE (CURSE WORD)			*-uDiSi	220	LATE	?ulíhi
*dalem	207	INTERIOR					BEHIND (TIME)	
		INSIDE	sulód		*Cawa	221	LAUGH(TER)	kádlaw
		PSYCHE	kabubút'on		*la[m]pis	222	LAYER	
*tinaqi	208	INTESTINES/GUTS	tiná?i				THIN SLAB	
*pulaw	209	ISLAND			*paQpaQ	223	LEAF	dáhun
*hisaN	210	JAW	ság?an ~ sulán		*Dahun		MEDICATE	bulón
*[]a[z]aly	211	JOINT			*buluN			
*buku		NODE			*aku[q]	224	LEARN	
		WRIST/ANKLE					BE RESPONSIBLE	
*qutan	212	JUNGLE	kaguláñan		*lintaq	225	LEECH	lrinta? ~ ?alimátok
		WOODS			*-wiRi	226	LEFTSIDE	waláh
*paCey	213	KILL	patáy		*paqa[]	227	LEG/FOOT	ti?il
							STALK	pápa
							STEM	
					*surat	228	LETTER	sulat
					*hi-ZeRaq	229	LIE DOWN	hígda?
							RECLINE	

*kilat	230	LIGHTNING	kílat	*[ ]aN	249	(MARKER-- NOMINAL PHRASE)
	231	LIKE DESIRE	<gusto> -lúyag	*si	250	(MARKER-- PERSONAL NAME)
*[ ]ibeR					251	MEAT [?] unúd FLESH
*qapuR	232	LIME	ápug	*bahuR	252	MINGLE
*bibiR	233	LIPS	bibíg	*kahuR		MIX UP
*bi[ ]aR	234	LIVE ALIVE LET LOOSE	buhí? (pa)	*baRqaN	253	MOLAR--TOOTH bágʔan
*qaCey	235	LIVER	atáy	*u[w]aN	254	MONEY-
*baha[g]	236	LOINCLOTH	bahág	*bulan	255	MOON búlan
*p-añjaN	237	LONG	malába?		256	MORNING-
*kuCu[ ] *CumaS	238	LOUSE	kúto	*lesuN	257	MORTAR lusún
	239	LOVE	gúgma	*ñamuk	258	MOSQUITO lamúk
*Da-DaRa	240	MAIDEN - VIRGIN	dalága	*lumut *limut	259	MOSS lúmut ALGAE
*buhat *gawa[ ]	241	MAKE/DO -	búhat	*ina	260	MOTHER [?] ilóy
*la-laki	242	MALE - MAN	laláki	*in[d]eq	261	MOUNT sáka? RIDE sakáy UP(WARDS) tukád ~ (go home) ~ dulhog (go down)
*teNeR	243	MANGROVE		*nahik *sakay		
	244	MANY	dámo?	*bukid *bulud	262	MOUNTAIN HILL búkid
*De	245	(MARKER--DATIVE)		*ba[q]baq	263	MOUTH bá?ba?
*t[e,i]	246	(MARKER--DEFINITE)		*kuSkus	264	NAIL--FINGER/TOE CLAW; HOOF kúku
*ke	247	(MARKER--GOAL)		*-ajan	265	NAME gálan
*sa	248	(MARKER--PLACE)				

*saNay	266	NAMESAKE	tokáyo	*buka[]	284	OPEN UNCOVERED DISCLOSED	
*pusej	267	NAVEL	púsud	*beNkaR	285	OPEN--APART (AS FLOWER)	búskad
*hampir *[l]apit	268	NEAR	malapít	*iba	286	OTHER DIFFERENT	ibán ~ la?ín
*liqeR	269	NECK	lí?og	*la[]in			
*buken	270	(NEGATIVE) $\emptyset$ NOT SO		*katiR	287	OUTRIGGER	kátig
*-[a]i-	271	(NEGATIVE) $\emptyset$ DON'T	?índi?	*tiRum	288	OYSTER BLACK INK	talabá
*bageRu[h] *baRu[-]	272	NEW RECENTLY	bágo	*peDig *Nilu[]	289	PAIN(FUL) HURT(ING)	hápdí?
*Rabi[]i	273	NIGHT-	gáb?i	*palaj	290	PALM--OF HAND	pálad
*siywa *siwya	274	NINE-	siyám	*[a]hanaw	291	(PALM TREE)	
*nipaq	275	NIPA	nípa?	*kasi	292	(PARTICLE-- EXCUSE) GIVE	
*liseSaq	276	NIT	lusá?	*aDa[]	293	(PARTICLE-- EXISTENTIAL) THERE (IS) HAVE	may
*qijun	277	NOSE	?ilón	*waDa[] *[]aRDa[]		NOTHING PROLIFIC	walá?
*ban[i]hed	278	NUMB CRAMP(ED)	bínhod	*pa	294	(PARTICLE-- INCOMPLETIVE) STILL; YET; MORE	pa na
*beRsay	279	oar/PADDLE	búgsay	*bayaD	295	PAY	báyad
*k-uBita	280	OCTOPUS		*butuq	296	PENIS	búto?
*tuqaS	281	OLD	{ tigúlag ~ mál?am (person) dá?am (thing)		297	(PERFECTIVE--RECENT) A WHILE AGO	kagína
*[i,e]sa	282	ONE	isá				
*bawaN	283	ONION GARLIC					

*Cau	298	PERSON HUMAN CHILD	- táwo		
*[J]uraN					
*qaSelu	299	PESTLE	hálp'o		
*[d/D]aSak	300	PHLEGM	síp ² un		
*babuy	301	PIG	báboy		
*ha-DiRi	302	PILLAR--OF HOUSE STAND	halígi		
*banu[w]a	303	(PLACE)--LAND COUNTRY, VILLAGE	bánwa		
*tanem	304	PLANT	tanúm		
	305	PLAY	hámpan		
*tuZuq	306	POINT (TO/OUT) TEACH			
*ku[D]en	307	POT--COOKING	kúlun		
*pa-	308	(PREFIX-- CAUSATIVE) FEED			
*qi-	309	PREFIX-- INSTRUMENTAL			
*paN-	310	PREFIX-- INSTRUMENTAL			
*k[a/e]-	311	PREFIX-- STATIVE/NOMINAL			
*b[a/e]-	312	PREFIX--NOMINAL			
*peRes	313	PRESS OUT WRING			
	314	PROUD STUBBORN	bugal=ún		
*begar					
	315	PULL	búton (un)		
*nanaq	316	PUS	ná ² na ²		
	317	PUSH (i)	tulúd		
*taRuq	318	PUT AWAY HIDE	tágu ²		
*kunu[n]	319	(QUOTATIVE) RUMOR	kunú		
*kasaw	320	RAFTER			
*quZa _N	321	RAIN	pulán		
*b-al-aNaw *b[a]luntu	322	RAINBOW	balanaw		
*quway	323	RATTAN	puwáy		
*siNaR	324	RAY--SUN	silak		
*baca	325	READ			
*-iRa _q *pera	326	RED DRUNK	=pulá		
*suRuq	327	REQUEST COMMAND	panáyop ²		
*[l]uli[q]	328	RETURN	púli ² → pa ² úli ²		
*tabuli	329	REVERSE TURN OVER	balískad		
*Rusuk	330	RIB--BONE	gúsuk		
*h[e,i]may	331	RICE--COOKED	kan ² un		

*baRa	369	SHOULDER	abága	*asu	385	SMOKE	pasó
*quDaN	370	SHRIMP	zulán		386	SMOOTH	<píno>
	371	SIBLING (YOUNGER/OLDER BROTHER/SISTER)	mag [?] útud mághud magulán	*sawa	387	(SNAKE)	mán [?] og
*sakít	372	SICK(NESS)	sakít	*tapak	388	SOLE/FOOTPRINT	dapá=2
*pihak	373	SIDE	pihák (san subá?)	*bujin	389	SOOTY	pagiw
*pirak	374	SILVER	pílak	*[ ]aRiw			
*salaq	375	SIN ERROR	kasalánan	*asem	390	SOUR	paslum
	376	SING	pámba		391	SPEAR	bánkaw
	377	SIT REAR END	púnko?	*baNkas	392	SPECKLED--FOWL	
*puNkuR	378	SIX -			393	SPEND THE NIGHT	
*7enem	379	SKIN	pánit	*peDes	394	SPICY/HOT	=káhan
*kulit	380	SKY HEAVEN	lánit	*la[b,w]a[ ]	395	SPIDER(WEB)	damán / láwa?
*laNit	381	SLEEP	túlug	*[d/D]aSaK *ludaSaq *tupa *[d]ula[ ]	396	SPIT(TLE)	dúpla?
*tiDuR *tuDuR	382	SMALL SHORT TINY	dxútay nubú?		397	SPLIT AXE CHOP IN TWO	bís [?] ak wásay
	383	SMELL ODOR FRAGRANCE	símhut bahó? hamót	*wasay	398	SPOUSE	pasáwa ~ bána
*[ ]intuk				*-sawa	399	SQUEEZE	puga?
*behew *bahuq *h[a,e]Rum					400	STAND (UP) ON:SELF	tíndog
*pañDay	384	SMITH SKILLED		*bituqen	401	STAR	bitú [?] un
				*batu[ ]	402	STONE	batú

*baRyu	403	STORM	bágyo		
*dapuR	404	STOVE/KITCHEN			
	405	STRAIGHT DIRECT FRANK	tádlon		
*tepat					
*azar	406	STUDY TEACH			
*sepsep *SiRup	407	SUCK	súpsup		
*-i	408	(SUFFIX-- LOCATIVE)			
*-an	409	(SUFFIX-- NOMINAL/STATIVE)			
*-en	410	(SUFFIX-- PASSIVE) FOOD			
*tebuSu	411	SUGAR CANE	tubú		
*qajaw	412	SUN	ádlaw		
*DaRat	413	SURFACE SEA PLAIN	pátag		
*manis *tamqis *namnam	414	SWEET	tam [?] is		
*laNuy	415	SWIM	lanúy		
*duyan	416	SWING/ROCK	dúyan		
*[i]ikuR *[i]ipus	417	TAIL	ʔíkug		
				*anu[w]aN	418 TAMARAW WATER BUFFALO
					419 TARO
				*tuZuq	420 TEACH POINT OUT
				*-puluq	421 TEN napúluʔ
				*anay	422 TERMITE ʔánay WHITE ANT
				*lasu[R/g]	423 TESTICLES lagáy
				*siDa	424 THEY -
				*kapal *besar	425 THICK =dámul BROAD WIDE ma-lápad
				*paqa	426 THIGH/LEG páʔa
				*nipis *ni[w]aN	427 THIN nipis SKINNY níwan NARROW kitid
				*[j]aman *Dem-an	428 THINK ʔísip ~ húnaʔ=2 REMEMBER dúmdum
					429 THIRSTY - rúhaw
				*ribu	430 THOUSAND líbo
				*telu[h]	431 THREE - tátlo
					432 THROW habóy ~ pilák

*petiR	433	THUNDER	dagú?ob		450	UGLY	láu?ay	
	434	TIE	hígut		*payuN	451	UMBRELLA	
	435	TODAY NOW	subón	(minimal pair: súbug 'like')	*[]iSeq	452	URINE	ʔíhi?
*deNan	436	TOGETHER WITH SIMULTANEOUS	dūgán		*puki	453	VAGINA	bilát ~ putáy
	437	TOMORROW	- buwás		*7uRaC	454	VEIN SINEW	ugát
*dilaq	438	TONGUE LICK	díla?		*-aR-	455	(VERBAL-- ACTIVE INFIX)	
*-ipen	439	TOOTH	gípun ~ ʔúntu		*ma-	456	(VERBAL-- ACTIVE PREFIX)	
*suluq	440	TORCH	sulú?		*[]u[n]tu	457	(VERTICAL) UP/DOWN	
	441	TRANSFER MOVE	hálin		*[]utaq	458	VOMIT	sóka
*kaSiw	442	TREE/WOOD	káhoy		*hawak	459	WAIST	háwak
*puqun	443	TREE--TRUNK BASIS	púno?		*hulat	460	WAIT EXPECT	hulát
*puna []		ORIGIN			*diNdiN	461	WALL	díndin
*taRum	444	TREE--INDIGO			*[]ibeR	462	WANT DESIRE	ʔibug
*bak [h]aw	445	(TREE)				463	WARM HOT	ma?ínit páso? (burned)
*pahuq	446	(TREE/FRUIT)			*pasuq			
*balik	447	TURN--AROUND TURN BACK	balík		*Sinaw	464	WASH	húgas
*DewSa	448	TWO	duhá		*huRas		RINSE OFF	hílam?os (face)
*pilug	449	TWIST BRAID			*baseq	465	~~WASH UP~~	basá?
					*basuq			
					*wa[]iR	466	WATER	túbi?
					*Danum		LIQUID	
					*tubiR		STILL WATER	

*kami	467	WE (EXCLUSIVE) -kami		*[ ]alam	487	WISE ma ² alam SMART
*kita	468	WE (INCLUSIVE) -kitá		*bukbuk	488	WOOD-BORER -
*kaya	469	WEALTH RICH -	māngad	*ulej	489	WORM--EARTH lagú
*tenu7un	470	WEAVE	habúl		490	WORM--STOMACH bituk
*habel		BLANKET		*peRaQ	491	WRING/TWIST
*apa	471	WHAT?	anó	*surat	492	WRITE
*anu	472	WHEN?	sán ² o	*qubi	493	YAM -
	473	WHERE?	di ² ín	*taqun	494	YEAR -
*NesNes	474	WHINE WHIMPER	nyu ² nyu	*panahun		SEASON/CYCLE
	475	WHITE	putí ²	*daquR	495	YEAST
*putiq	476	WHO?	sín ² o	*tapay	496	YELLOW ~~to~~ kalawág
	477	WHOSE?	kay sín ² o	*[h]e[h]e	497	YES hú ² pu
	478	WHY?	há ² a		498	YESTERDAY -
*balu	479	WIDOW(ER)	bálu	*kamu	499	YOU--PLURAL -
*haNin	480	WIND/AIR	hájin	*-kaw	500	YOU--SINGULAR -
*habaRat	481	WIND--NORTHWEST	(habágat) → nabagatnam	*ixu[ ]		
*timuR	482	WIND--RAIN	(tímug) amihan			
*salatan	483	WIND--SOUTH				
*pakpak	484	WING	pákpak			
*ñiRu	485	WINNOWING BASKET	kalálaw			
	486	WIPE OFF	páhid			

HANDWRITTEN NOTES

Hiligaynon

- 280 malip^{ot} na tulug dúgay
1 manubó[?] matá^{as}
2 malip^{ot} malába[?]
3 manubó[?] matá^{as}
4 (diútay) magamay na báta[?] dakó[?]
5 gamáy / diútay madámo[?]
6 báta[?] tigúlan
7 makahámbal ka san hiligáynon
8 diútay lan
9 diútay lan an nagkádto
90 mabú^{ut}
291. ma^{áyo} magkanta
292 kumá^{on} sin ma^{áyo}
293. masigkúha[?] san serbésa
4. gál^{um}
5. pagánud
6. sánday Juan kag Maria
7. tināpay kag ?itlog
8. nagkádto akó kag nagbakál
9. nagkádto ako kay gusto ko makíta[?]
300 magkáli ka san búho[?]
301. binislak ~ kahoy ~ utód san kahoy
302. nakapamus^{on} ka na
303. malápad na dálan makitíd
304. " ma^{kipót}
305. san púna ~ sádto Pánay
306. makalakát na an lápsag (makatikán)
307. pindí pa, nagakáman pa lan.
308. útod ko siyá.
309. sa tugá? san cuarto 310. sa gina^{utlan} san duha ka kahoy

Hiligaynon - cig.

nagkádto akó sa tindahan kag

nagbakal ako san sigarilyo.

tápus ginsindihán ko ?an ?isá

tápus gin^{súyup}yupyup ko ?an ?asó

tápus ginbugá #

(kon)madali? lan na?upud

ginso?so? ko sa kahoy

kag pinilák ko #

Hiligaynon - laundry

karón sa hápon makádto ako sa subá?

bas[?]un nakon [?]an [?]ákon manà (^{cal.}sapút)/na[?]óg #

tápus babunáin ko

tápus kuso[?]on ko

tápus bunlawán ko sin tatlo ka bisis

tápus puga[?]un ko kag ibulád sa silak.

kon mamalá na kuha[?]on ko

kag i[?]úli[?] sa balay

kag palantahon ko

kag < itágo[?] > sa [?]aparador #
tago[?]on

PROTO-
PHILIPPINE
WORKSHEET

Basic Interrogatives:

01. What? ʔanó ʔiní
02. Who? sínʔo ikáw
03. Whose? kay sínʔo iní
04. where? diʔín ikáw makádto
05. when (past)? sánʔo siyá nagʔabót
06. when (future)? sanʔo siyá maʔabót
07. why? náʔa
08. how (manner)? ánhon mo paghámbal ináʔ sa Hiligaynon
09. how (degree)? daw ʔanó kálayóʔ
10. how much? tagpilá ~ pilá
11. how many? pilá kamó na magʔulótod
- ~~12. to what degree?~~
13. in what rank? ikápilá ka sa ímyotj pamílya
14. how much a piece? tagpilá
15. do what? nagáʔanó ka ~ ʔanó ʔan ginábúhat mo
16. isn't that so? ʔíndiʔ balá

BASIC DEICTICS

17. this one (near me)	<u>iní</u>	like -	<u>súbun</u> <u>siní</u>
18. this one (near us)	<u>ϕ</u>		
19. that one (near you)	<u>ináʔ</u>		<u>súbun</u> <u>sináʔ</u>
20. that one (far away)	<u>ató</u>		<u>súbun</u> <u>sató/sádto</u>

21. I am here. ʔáři ʔakó dirí
22. We are here. ϕ
23. You are there. ʔáraʔ ka diráʔ
24. They are there (yonder). ʔató silá dídto

nag= karí

ϕ

ϕ

nag= kádto

BASIC GRAMMAR:

25. Don't go! índiʔ ka maglakát
26. I do not go. waʔáy akó nagà lakát ʔádlawʔádlaw
27. I did not go. waláʔ akó maglakát kahápon
28. I will not go. índiʔ ʔakó maglakát karón.
29. I am young. bátaʔ pa ʔakó
30. I am not young. ʔíndiʔ na ʔakó bátaʔ
31. He is rich. mangarúnun siya.
32. He is not rich. ʔíndiʔ siya mangarúnun
33. This man is not a farmer, he is a fisherman. iní na táwo índiʔ manunúma,
kúndiʔ siya maninísdaʔ.
34. We have food. may pagkáʔon kitá
35. We don't have any food. waláʔ na kitá (sin) pagkáʔon
36. He has money. may kwárta siya.
37. He has no money. waláʔ na siya kwárta
38. They have a house. may baláy silá.
39. They don't have a house. waláʔ silá san baláy.
40. This is a beautiful house. ~~ʔiní~~ matahúm iní na baláy.
41. That is a very rich man. ináʔ mangarúnun gid na táwo.

FOCUS PATTERNS:

- mabakál an bugás sa merkádo.
42. Rice can be bought in the market.
- an bugás ?indi? na mabakál subón/karón.
43. Rice cannot be bought now.
- an bugás walá? nabakál kahápon.
44. Rice could not be bought yesterday.
- ?amó iní an báta? na magka'on sin ?ísda?
45. This is the child that will eat the fish.
- " " " ?ísda? na ka'onun san báta?
46. This is the fish which the child will eat.
- " " " súndan na ihíwa? san báta? sa ?ísda?
47. This is the knife with which the child will cut the fish.
- " " " hulót na pagasúdan san báta?
48. This is the room which the child will enter.
- " " " saná na ginhulúnan san pispis (ginhapúnan)
49. This is the branch on which the bird landed.
- " " " tinápay na ginhulúnan san lánaw.
50. This is the bread on which the fly landed.
- " " " lánaw na nakahúlun sa tinápay.
51. This is the fly which landed on the bread.
- ?an laláki magkádto sa báybay.
52. The man will go to the beach, seashore.
- nag?abót kamí san isá ka tú?ig
53. We arrived last year.
- maglakát kamí sa lúnes.
54. We will go on Monday.
- maglakát siyá sa sulúd san tátlo ka ?ádlaw
55. He will leave within three days.
- nagkarí siyá san miyerkolés.
56. He came last Wednesday.
- magkarí siyá sa sunód na kiernes.
57. He will come next Friday.
- makalanúy ka karón sa hápon
58. You (sing.) can go swimming this afternoon.
- wa?áy kamó nakalanúy kagina san ?ága.
59. You (pl.) could not go swimming this morning.
- walá? silá nagapanihápun túbtub sa ?álas siéte sa gábi.
60. They don't eat supper until seven p. m.
- ?an karabáw nagatubúg sa tulúgban/turúgban.
61. The carabao is wallowing in the mudhole.
- " " napatáy kahápon.
62. The carabao was killed yesterday.
- " " ibalígya? buwás.
63. The carabao will be sold tomorrow.
- amó iní an kuárta na ibakál níla san karabáw.
64. This is the money they will use to buy the carabao.

65. amó iní an ubi na ibáylo nákon sa imong isda?
This is the yam I will exchange for your fish.
66. ibakál inín kuarta san tinápáy.
Buy the bread with this money.
67. ibáylo inín isda? san ubi.
Trade this fish for some yams.
68. amó iní an isda? na báklun san dalága.
This is the fish which the maiden will buy.
69. " " " " ibaligya? " "
This is the fish which the maiden will sell.
70. " " " pingan na hugasán " "
This is the plate which the maiden will wash.
71. " " " lugár na ginhigda? an san presidente.
This is the place where the president lied down.
72. " " " báta? na báklun san laláki san tinápáy sin
This is the child for whom the man will buy bread.
73. " " " dalága na báklun " " "
This is the maiden from whom the man will buy bread.
74. " " " bata? na pabáklun " " sin isda?
This is the child whom the man will have buy fish.
75. índi pag ipabakál an bisíta san tinápáy; ikáw lan magbakál.
Do not have the visitor buy bread; you buy it.
76. índi pagbakla an tinápáy; bákla an bugás.
Do not buy bread, buy rice.
77. índi? pagihátag an kuarta; ihátag an pagká? on
Do not give money, give food.
78. índi? pagbayári an sínsin; bayári ánay an bugás.
Do not pay for the ring, pay for the rice first.
79. índi? mo akó pagkadlawí; kadlawán mo an ibán.
Do not laugh at me, laugh at them.
80. índi? nákon paglábhan an dilángo tubtub buwás.
I will not wash these trousers until tomorrow.
81. índi? nákon pag ibaligya? inín isda?; ka? únun ko na lan.
I will not sell this fish, I will eat it instead.
82. walá? akó magsimba san domingo
I did not go to church last Sunday.
83. walá? pa nákon ginhátag inín hálad sa íya.
I did not give this gift to her yet.
84. walá? nákon pagka? úna an ságin
I did not eat the banana.
85. walá? nákon pagbakla an isda?; (an) ginkundí? ginbakál ko an bugás.
I did not buy that fish, I bought rice instead.
86. walá? nákon paghalokí si Maria; pero ginhalokán ko si Lili.
I did not kiss Maria, but I kissed Lily.
87. walá? ko pa paglábhi an dilángo; pero nalábhán ko na an báyó?
I didn't wash those pants yet, but I washed this shirt.
88. walá? nákon pag abrihi an bintána? /gawahán; pero na abrihán ko an ganhá? an.
I did not open the window but I opened the door.

PRONOUN FORMS:

88.	I am running.	naga dalagan	akó.	✓	an
89.	Thou art running.		ka.		ikaír
90.	He/she is running.		siya		siyá
91.	We (exclusive) are running.		kami	✓	
92.	We (inclusive) are running.		kitá	✓	
93.	You (pl.) are running.		kamó	✓	
94.	They are running.		silá	✓	
95.	The others are running (but we are not).		pan <u>ibán</u>		
96.	Everybody is running.		<u>tanán</u>		
97.	This house is... mine.	ini na baláy	pa'kon		balay ko/nákon
98.	thine.		pa'imo		mo/nímo
99.	his, hers.		pa'ya		níya
100.	ours (excl.)		pa'mon		namon
101.	ours (incl.)		pa'ton		ta/náton
102.	yours (pl.)		pa'inyo		ño/nínyo
103.	theirs		pa'ila		níla
104.	He was called by me.		<u>gintawág</u> siyá nákon		
105.	You were seen by him.		<u>nakíta</u> ka níya.		
106.	This was made by you (sing.).		pa'ini gin <u>hímo</u> mo		
107.	The children of my uncle are ^{good} ~~rich~~ .		<u>pan</u> <u>manà</u> báta [?] <u>san</u> pa'ákon [?] tíyo [?]		
108.			mabú [?] ut / ma [?] áyo.		

MARKERS:

109.	This was brought by the maiden.	gindalá ini <u>san</u> dalága.
110.	This was brought by Juan.	" " <u>ni</u> Juan / <u>nánday</u> Juan
111.	Peter was shot by Paul.	<u>si</u> Pedro ginpusíl <u>ni</u> Pablo. sánday nánday
112.	Give the money to Maria.	ihátag an kwarta <u>kay</u> Maria kánday
113.	Give the gift to the girl.	ihátag an halad sa babáyi.

114. DISCOURSE PARTICLES:
114. (question) balá Did he really go the Manila? (kaya')
115. (excuse) ʔábiʔ But I was sick then. (kasi)
116. (patience) ʔánay Wait first. (muna)
117. (quotative) kunú They say you are rich. (daw, kuno)
118. (durative) na Are you finished now? (na)
119. (sustaining) pa I am not finished yet. (pa)
120. (consequence) dáyun When he comes, then we'll go. (dayon)
121. (immediate) lági / dáyun Do you need this right away? (agad)
kinahanlan mo
122. (limiting) lan Just a little is left. (lamang)
diwtay lan
123. (reflexive) mismo I myself will do it. (mismo)
124. (estimate) hálus It is just about ready. (halos)
ʔándam
125. (emphatic) gid She is very, very beautiful. (talaga)
126. (discovery) galíʔ Oh my goodness, it's done. (pala)
127. (affirmative) gániʔ Yes, I know already. (nga', ngani')
128. (ignorance) ʔámbut I do not know. (aywan, ambot, tao)
129. (permissive) mahímoʔ / pwede May I borrow this? (maari', pwede)
130. (possibility) básiʔ... / ...gániʔ You might fall. (yata')
131. (optative) kontániʔ I would like a little money only. (sana)
132. (answer) man Good afternoon. (man, din, naman)
133. (qualifying) medyo.. / daw... He is somewhat rich. (tila, medyo, matsa)

NUMERALS AND ENUMERATIVES (*ka enumerative marker, *batu, etc.)

134. one baby   isá ka lápsag
135. one flower   "   "   búlak
136. one house(hold)   "   "   baláy
137. two children   dúha ka bátá?
138. three people   tátlo ka táwo
139. four bananas   ?ápat ka ságin
140. five sheets of paper   limá ka pánid na papé/
141. six shirts   ?ánum ka báyo?
142. seven cigarettes   pitó ka sigarílyo
143. eight stones   waló ka bató
144. nine eggs   siyam ka ?ítlog
145. These three black cats were drowned.   inín tátlo ka itúm na kurín ↑. nalumús
146. Those six fat men killed the carabao.   iná? na ?ánum ka matámbuk na laláki < nagpatáy / nag?íhaw > sa karabáw. sulugu?ún.
- COMPARISONS WITH ADJECTIVES.
147. My food is better than the maid's.   ?an ?ákon pagká?on mas manámit kaysá
148. He is the richest king in the world.   síya an pinákamanggaránun na hári? sa bilóg na kalibótan.
149. I am taller/shorter than you.   mas matá?as akó sa ?ímo. manubú?
150. I am the fatest one in our family.   ?akó ?an pinákamatámbok sa ?ámon? panimaláy.

N. B. possible irrealis verb slots:

1. imperative (negative/positive)
2. past or perfective negatives
3. aorist or a verbal/interrogative constructions.

VERBAL RELATIONS

151. (MUTUAL) They talked to each other. nagsugi lanonáy silá
152. They shoot at each other. nàgpinusílay silá
153. We will write to each other. magsulátay kitá
154. (RELATION) father and son mag[?]ámay silá
155. They are mother and child. mag[?]iloy silá
156. We are first cousins. magpakà[?]isá kitá / mag[?]útud kitá
157. (RECIPROCAL) I want to talk to you. gústo akó makighámbal sa ímo.
158. He wants to see/meet with us. gústo siya makigkita[?] sa áton.
159. (ABLATIVE, CAUSATIVE) makes one thirsty makà[?]ulúhaw / na[?]uhaw
160. soporific/makes one sleepy makàtulúyo / natuyó akó
161. makes you hungry makagulútum / nagutóm akó
162. makes us tired makakalápoy / nakápoy akó.
163. (INTENSIVE) They ate and ate at the party last night. nagkina[?]on silá kagab[?]i
164. We walked and walked all day. naglinákat kami sa tanán ya adlaw.

GENERAL PHRASES AND GREETINGS.

165. Good morning/noon/day, afternoon, evening. ma[?]ayon ága
úgto
hápon
gab[?]i
166. Where are you going? sa di[?]ín ka makádto
167. Where have you been? di[?]ín ka maghalín.
168. I'll just go ahead (of you). ma[?]úna akó sa ímo
169. Thank you... You're welcome. salámat ka[?]áyo ... wa[?]áy sin anomán.
170. How old are you now? pilá ka na ka tú[?]ig
171. (SPECIAL POSSESSION). This is my eye.../carabao.../house.../amulet.

ADDITIONAL VOCABULARY ITEMS.

172. accustomed/used to **na[?]anád**
 173. anger/angry **na[?]ákig**
 174. answer/reply **sabát**
 175. anus **[?]alipután**
 176. areca nut **búna**
 177. ask/question **pamánkut**
 178. betel leaf **búyop**
 179. boil (water) **bukál**
 180. borrow/lend **hulám**
 181. breakfast **pamaháw**
 182. butterfly **alibánban**
 183. call **tawág**
 184. ceiling **< kisame >**
 185. chest/bust **dúghan**
 186. coconut shell--half/ladle **bagúl**
 187. companion **(ibán) → [?]upéd**
 188. cough **[?]ubú**
 189. crow/blackbird **[?]uwák**
 190. deer **[?]usá**
 191. difficult/hard **ma[?]búdlay**
 192. dirty laundry **ma[?]hígko[?]**
 193. door-
 194. east **sidlánan**
 195. easy **ma[?]hapús**
 196. eggplant **talón**
 197. fall/drop **húlug**
 198. fast/quick **ma[?]dásig**
 199. fence **kodál**
 200. flavor of unripe banana **ma[?]áplud**
 201. floor **salúg**
 202. forget **lipát ~ na[?]lipatán**
 203. frog **paká[?]**
 204. husk of rice **[?]upá**
 205. if/when(ever) **kon**
 206. itch(y) **makatúl**
 207. joke/funny **makakaldálaw**
 208. kick **sípa[?]**
 209. lame/crippled **pi[?]án**
 210. last night -
 211. last week -
 212. lie/deceive **butíg**
 213. lie--on back **kayá[?]**
 214. lie--on side **takilid**
 215. lie--on stomach **kulúb**
 216. lightweight **ma[?]mág[?]an**
 217. lonely **masulub[?]on ~ masubó[?]**
 218. lose/misplace **na[?]dúla[?]**
 219. lungs **bagá[?]**
 220. massage **hilot**
 221. masturbate **lúlo[?]**
 222. mat **baníg**
 223. monkey **[?]amó[?]**
 224. must/should **dápat**
 225. nape of neck **tanjúgo[?] ~ tínkoy**
 226. need **kinahánlan**
 227. needle **dágum**
 228. next to (each other) **[?]ipin**
 229. noon -
 230. peanuts **maní**
 231. pillow **[?]ulúnan**
 232. pound rice **bayó**
 233. put feet over **tan[?]day (i)**
 234. raft **bálsa**
 235. rat/mouse **[?]ilagá[?]**
 236. remove--bones (fish) = **himukúg**
 237. remove--feathers = **himúlbul**
 238. remove--lice (hair) = **hinútu**
 239. remove--tartar (teeth) = **hiníná (panhíná)**
 240. repeat **sulitón (ea)**
 241. ring **sínsin**
 242. same/similar **súbon <pareho >**
 243. sand **barás** **amo man gihapon**
 244. scab **kugán**
 245. scar **palíp**
 246. scratch (itch) **kálut**
 247. shade/shadow **hándun~(lándun)/[?]anino**
 248. show/demonstrate **pakíta[?]**
 249. slave **[?]ulipun**
 250. sleep together with **húlid (i)**
 251. soup::stew **sabaw :: pátau**
 252. span (8 in.) **dánaw**
 253. spring::well **tuburán :: bubán**
 254. steal **~~kat~~ káwat**
 255. steel/iron **salsálan**
 256. strong **makúsog**
 257. swallow **tulún**
 258. sweat **báhas**
 259. thorn **tunók ~ si[?]ít**

260. summit/peak putok-putokán
261. throat tutúnlan
262. toothless bináw
263. turbid/murky ma=lubúg
264. turtle baʔó pawikan
265. wait (for) húlát
266. walk/hike lakát (as baby)
267. water jar banáʔ ságʔob
268. waterfall busáy
269. wave (ocean) balúd
270. weak malúya
271. west nakatúndan
272. what-you-may-call-it kuwan ~ kuʔan
273. which (one)? diʔín sa duhá
274. win/defeat nag= daʔóg (win) na=piyerdi (lose) ~ na=daʔóg
275. window -
276. wine--~~isa~~ tubáʔ
277. winnow tahop
278. whisper hutik

OTHER MATERIALS

KAMATUORAN

Ang Pagkasapo sang KAMATUORAN

Ang una nga pamangkot nga nagadapo sa paino-ino sang nagabasa sini amo: "Ano ayhan ini? Tuhoy kay sin-o kag para sa diin?" Kag masami gid nga makasling sila nga ayhan nahibal-an na nila ang napahayag diri. Apang ang bisan sin-o mahimo mag-sayup kon mgsalig lamang sia sa "pananglitan."

Gani, ginapangabay ko sa bumalasa nga indi maghaum-haum nga nahibal-an niya ini tubtob iya na nabasa. Anggiran naton ang mga siyentipiko nga wala nagahatag sing pamatbat sa bisan ano nga butang tubtob ila ini nasayasat kag natun-an sing bug-os. Si Jose Rizal nagsiling nga ang Dios wala naghatag sa aton sing paino-ino agud ipaulipon ini sa nga tao. Indi mahimo nga aton na lang batonon ang ginahambal sang bisan sin-o, nga kulang ang pagsayasat kag paghangup.

Isa ka bagay ang ginapasalig ko sa bumalasa: daku ang kapuslanan para sa imo ang napagkit diri. Mapuslanon sa amon nga nagsulat, nagpahimo, kag nagapanagtag sini. Basaha sing maayo kag sayasata kon indi man ini mapuslanon sa imo.

INDI RELIHIYON

Kon ang imo pagdumdom nga ini ganyat sa isa ka relihiyon, sayup ang imo pakut.

Nahibal-an mo kon daw ano kadamo ang relihiyon diri sa Filipinas? Nagalibog ang ulo sang mga tao, kag indi nila mahibal-an kon diin sila maimpon. Kon relihiyon ang amon ginapahayag, ayhan madugangan pa ang imo libog. Kag ayhan mausik lang ang imo tiempo.

Ang aton kinahanglan amo ang kasigurohan, kalinong kag paghidaet. Ini bala mahatag sang relihi-

yon? Indi. Matuod nga aton mabaton ang pangako sang kapatawaran, apang sa aton tagipusuon nagalikop gihapon ang kadulom.

Amo ina ang kabangdanan kon ngaa padayon pa ang paginulhot-ulhot sang relihiyon diri sa aton. Ang tao nagapangita sing kamatuoran kag bisan sila nagasaylo-saylo sa isa ka relihiyon pakadto sa isa, malayo gihapon ang kamatuoran. Kag bangud ini pa gid makita sangiban ang kasigurohan sa mga ini, nagapatindog na sila sang ila kaugalingon nga relihiyon.

"PALAREHO ANG RELIHIYON"

Amo ini ang siling sang kadam-an. Pareho man lang kuno ini sila tanan. Sa ngalan, pagtatap kag tudlo, indi palareho ang relihiyon, apang sa paagi, palareho ang tanan nga relihiyon. Tanan nagaangkon nga sila lamang ang matuod; ang iban sayup. Ang tanan nagatudlo nga kon mag-impon kita sa ila, magsunod sa ila tudlo, may kaluwasan kita.

DIIN ANG MATUOD?

May nagasiling man nga ang pinakamadamo kuno amo ang matuod nga relihiyon. *Vox populi, vox Dei* — Ang tingog sang banwa amo ang tingog sang Dios. Matuod ayhan? Sang diri pa sa duta si Ginuong Jesus, ilisipon lang ang nagkilala sa Iya. Ang kadam-an nagsikway sa Iya kag naghugyaw: "Tan-sang Sia sa Cruz!" Ang pulong ni Jesus, ". . . ma-sangkad ang gawang kag malapad ang dalan, nga nagapadulong sa kalaglaglagan, kag madamo ang mga nagasulod sini . . . makitid ang gawang kag makiput and dalan nga nagapadulong sa kabuhi, kag pila lamang ang nakatultol sini." Mas madamo ang makasasala sang sa matuod nga Kristohanon.

Siling naman sang iban, ang may gulang nga panuigon amo kuno husto. Apang bag-o mag-abot si Cristo madamo na ang relihiyon sa kalibutan. Sa pamatasan nga Filipino aton ginatahud ang mga tigulang. (Kag kinahanglan gid.) Apang indi matuod nga ang tanan nga tigulang maalam sang sa linghod sing panuigon. Madamo ang tigulang nga kulang ang pagtubo sang ihibalo. Kon kamatuoran ang ginapangita, indi naton mahimo ipaagi sa lang-at sang panuigon.

ANG KAMATUORAN

Ang kabangdanan kon ngaa wala sing aputan ang madamo bangud kay kon sin-o lang ang ila patihon nga nagatudlo sa ila sang mga "tudlo" kuno ni Cristo. Kon wala magbilin si Ginuon Jesus sang Iya kaugalingon nga tudlo — mahimo naton itugyan bisan kay sin-o lang ang Iya tudlo. Apang ginbilin Niya sa aton ang Iya mga tudlo paagi sa Iya mga gintuton-an.

Paano naton mahibal-an ang kamatuoran? Madali. Ang pagtilaw sa mga relihiyon amo ang pagpaanggid sini sa mga panudlo ni Ginuon Jesus. Kon kamatuoran ang ginatudlo sa aton sang tao, masapwan naton nga ayon ini sa mga tudlo ni Ginuon Jesus nga makita sa Balaan nga Katipan. Apang kon ang gintaudo sang relihiyon malayo sang sa gintudlo sang Ginuo,, mag-andam kamo. Pat-ud nga ang ginatudlo zina nga relihiyon sayup kag magpatalang sa inyo. Tungod kay ginagamit sang isa ka relihiyon ang ngalan ni Cristo wala nagakahulogan nga matuod ang ila mga panudlo.

Amo man ini ang kabangdanan kon ngaa ginatinguhaan sang madamo nga relihiyon nga tabunan ang matuod nga tudlo ni Cristo. Indi sila magtugot nga basahon naton kag hangpon ini sing matul-id.

Sila na lang kuno ang magtinguha sa pagbasa kag magpaathag sini.

Sa ano naton mahibal-an ang ila ginahambal nga "tudlo ni Cristo" amo ang sadsaran sang pagtuo ukon patu-pato lamang sang tao? May ara nga relihiyon nga ang ginatudlo sa ila mga sumulunod amo lamang yadtong luyag nila itudlo. Ang mga katapu ginahatagan sing "kodigo" kag diri kuno napahayag ang matuod — samtang wala mahibal-i sing natungdan ang bug-os nga tudlo sang Balaan nga Kasulatan.

Siling ni Jesus, "Ako amo ang Kamatuoran."² Indi limang Sia manunudlo sang kamatuoran. "Ako amo ang Dalan."² Indi lamang Sia manunudlo sang dalan. Nabasa mo sing himpit ang tudlo ni Cristo? Kon wala pa, paano mo mo mapat-ud nga ang ginatudlo sa imo sang imo relihiyon matuod?

ANO ANG DAPAT KO HIMUON?

Ano ang sabat sang relihiyon sa sini nga pangutana — "Ano ang dapat ko himuon agud maluwas?" Siling sang relihiyon: "Impon ka sa amon kabon, sundon mo kami; mangadi ka sing pila ka sulit; magsimba ka sa sini nga adlaw; mangumpisar ka; maghatag ka sing limos, kag kon ano pa ang iban nga palas-anon nga mahatag sa tao. Kag kon mahimo na ini tanan, indi pa man gali pat-ud ang aton kaluwasan!

Ano ang sabat sang Pulong sang Dios? Basaha ang Binuhatan 16:30-31: "Ano bala ang dapat ko himuon nga maluwas ako? Kag ginhambal nila (si Apostol Pablo kag ang iya upod), Magtuo kay Ginuon Jesus, kag maluwas ka . . ."

"Ang bisan sin-o nga magtawag sa ngalan sang Ginuo maluwas."³ Ang tanan nga masakiton nga nagpalapit kay Jesus gin-ayo Niya. Ang tanan nga

nangayo sing kaluwasan, Iya ginluwas. " . . . ang tanan nga nagakari sa akon indi ko gid pagsubulon,"⁴ pulong ni Jesus.

ANG MAAYONG BALITA

Amo ini ang mapuslanon nga balita nga luyag namon ibahin sa imo, abyan, Kay Jesu-Cristo may at-ud kita nga kaluwasan. Kita tanan "nagpakasala kag nawad-an sang himaya sang Dios"⁵ kag wala kita sing mahimo para sa aton kaugalingon nga kaluwasan. Si Ginuong Jesus nagkari sa kalibutan, suklob ang dagway sang tao, namatay sa cruz agud maluwas kita. Ang patawad kag pagtubos sa aton ginbakkal Niya sang Iya hamili nga dugo sa cruz sang Kalbaryo. "Kay ginhigugma gid sang Dios ang kalibutan, sa bagay nga ginhatag Niya ang Iya bugtong nga Anak . . ."⁶

Tanan kita nasakop sining buhat ni Cristo, kag maluwas kita sa tion nga tuohan naton ini nga kamatuoran. Kag ang pagtuo nga kinahanglan sang Dios amo ang pagtuo nga naggikan sa tagipusuon, indi sa bibig lamang. Isa ka pagtuo nga nagalikos sa aton bug-os nga pagkatawo, kag nagatulod sa aton nga talikdan ang kasal-anan. Nahimo mo na ini?

Nakapangayo ka na sing patawad sa Dios? Nagtuo ka na nga nabaton mo ang kapatawaran kag kaluwasan ni Jesus? Kon wala, ngaa indi mo himuon subong? Amo ini ang pangamuyo nga nagautwas sa tagipusuon nga nagapangayo sing patawad sa Dios —

"Dios, maluoy ka sa akon nga makasasala.⁷ Patawara ako sa akon mga saia. Magsugod karon ikaw gid lang ang akon higugmaon kag sundon. Luwasa ako tungod na lamang kay Cristo ng imo Anak nga namatay sa akon."

KON IMO SJKWAYON

Ang pagpasakup kay Cristo nagahatag sing kaluwasan kag kapatawaran. Apang ano ang matabo kon sikwayon mo si Cristo? Madamo ang wala nagasikway sa Iya, apang wala man sila nagabaton; ginapatumbayaan nila kag ginapasipakpakan ang Ginuo. Nagapati sila sa Iya apang wala sa ila bungog nga talikdan ang ila sala kag magpasakup sa Iya.

Ang pagsikway kay Cristo amo ang pat-ud nga kalaglagan sang kalg. Amo man ang madangatan sang mga nagapatumbaya sang Iya dulot nga kaluwasan. "Paano bala ang paglikaw ta kon aton ginapatumbayaan ang daku nga kaluwasan?"⁸

KARON ANG PANAHOON

Siling sang iban, "Makahulat ina iya ang pagbaton kay Cristo. Mapaayaw anay ako sa akon sala kag magpagusa sa ginatanyag sang kalibutan. Kon dali na lang gani ako mapatay, amo na kag maghinulsol ako." Apang sin-o sa aton ang makapakot sang kalawigon sang aton tinuig. Ang mga tigulang lang bala ang nagakamatay? Mapaktan mo bala kon sa pagbutlak sang madason nga adlaw, buhi pa ikaw?

Ang tudlo nga ang kaluwasan isandig sa palabuton nga kahigayunan, indi amo ang tudlo ni Ginuong Jesus. Ang pagbaton sa Iya mahimo lamang naton samtang buhi pa kita. "Yari karon, karon ang tion nga nahamut-an."⁹ Sa aton pagtaliwan sa sining kinabuhi nga wala sing paghinulsol kag pagbaton kay Cristo, mapahamak ang aton kalag.

Indi ka magtalang, abyan. Wala sing iban nga

paglaum ang imo kalag magliwan pa kay Cristo. Kon talikdan mo Sia, wala sing pulos ang imo relihiyon, ukon maayong buhat man. Gani, himoa — karon gid — ang nagakaigo nga himuon. Ituad sa Dios ang imo sala. Pangayo ka sing patawad. Luwason kag patawaron ka ni Ginuonng Jesus sanglit amo ina kon ngaa nagkari Sia sa kalibutan.

Kag kon nabaton mo na si Cristo indi lamang nga may kasigurohan ikaw sang kaluwasan, kundi makita mo ang pagbag-o sang imo kabuhi. Maangkon mo ang kalinong sang tagipusuon nga wala mo pa mabatyagi sadto. Ang kabuhi mo may bag-o nga kahulogan kag kapuslanan, kag ang mga bisyo mo nga daw indi mo gid mabayaang sang una, karon imo nadaug. Isa na ikaw ka hilway nga tinuga.

Mga bahin gikan sa Balaan nga Kasulatan:

1 Mateo 7:13,14

2 Roma 10:13

3 Roma 3:23

4 Lucag 18:13

II Corinto 6:2

6 Juan 15:6

7 Juan 6:37

8 Roma 6:23

9 Hebreo 2:3

END OF FOLDER